

Praca Anny Seretny wyznacza też trzy postulaty dydaktyczne. Pierwszy dotyczący zmiany podejścia do słownictwa najczęstszego w kontekście nauczania leksyki tematycznej, drugi w sprawie opracowania nowych materiałów dydaktycznych aktywizujących słownictwo częste i trzeci w sprawie podniesienia rangi sprawności receptywnych. Cenne są także trzy aneksy. Pierwszy, umieszczony na końcu książki, zawierający użyte podczas badań testy TRS, TPS i KJ oraz dwa na płycie CD: jeden pozwalający prześledzić obliczenia statystyczne i drugi, będący cennym darem dla następnych badaczy, zawierający listy wyrazowe.

Z pewnością będzie to kolejna lektura obowiązkowa dla moich studentów. Młodzi poloniści, uczenie się statystyki!

*Grażyna Zarzycka**

Przemysław E. Gębał, *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze*, Universitas, Kraków 2010, ss. 228

Z przyjemnością przeczytałam pracę Przemysława E. Gębała *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze*, tym bardziej, że temat książki pozostaje w głównym nurcie moich zainteresowań badawczych, a w związku z tym żywo mnie interesuje. Można ją zestawić w szczególności z czterema innymi książkami, których autorzy badali obecność kultury w glottodydaktyce polonistycznej. Prekursorska w tym zakresie była monografia Piotra Garncarka *Świat języka polskiego oczami cudzoziemców* (Warszawa 1997), a kolejne to: Anny Burzyńskiej *Jakże rad bym się nauczył polskiej mowy... O glottodydaktycznych aspektach relacji „język a kultura” w nauczaniu języka polskiego jako obcego* (Wrocław 2002), praca zbiorowa pod red. Władysława T. Miodunki *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne* (Kraków 2004) oraz monografia Piotra Garncarka *Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego* (Warszawa 2006).

Pod względem podjętej tematyki książka P. Gębała wydaje się najbardziej zbliżona do ostatniej z wymienionych tu prac, jest też wobec niej w największym stopniu polemiczna, co nie dziwi, gdyż określając kierunki badań nad kulturą w nauczaniu języka polskiego (JPJO), obaj autorzy przyjęli w dużej mierze różniące się optyki. Pod względem merytorycznym książkę Gębała można widzieć także jako rozwinięcie dyskusji, jaką prowadzili – przedstawiając własne koncepcje i programy nauczania kultury na lekcjach JPJO – paneliści, których prace zostały później opublikowane w tomie zredagowanym przez W. T. Miodunkę (wśród nich byli zresztą P. Gębał i pisaćca te słowa).

Na tle wymienionych tu pozycji wydawniczych propozycja P. Gębała jawi się jako kwintesencja zorientowanej kulturowo glottodydaktyki polonistycznej. Autor dokonuje

* g.zarzycka@neostrada.pl, Katedra Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, ul. Kościuszki 65, 90-514 Łódź.

przeglądu i krytycznej analizy wielu ważnych glottodydaktycznych prac polonistycznych, w centrum których stoi nauczanie kulturowe (przede wszystkim w rozdziale 4 pt. *Kultura i realia w glottodydaktyce polonistycznej. Prace teoretyczne i metodologiczne*), a w rozdziale 5 (*Od faktografii do perspektywy zadaniowej. Etapy rozwoju koncepcji nauczania kultury i realiów*) ukazuje ważne tendencje zarysowujące się w tym zakresie. Prezentuje ponadto, w jaki sposób tak zdefiniowana dydaktyka rozwijała się w ostatnich kilkudziesięciu latach w glottodydaktykach zachodnioeuropejskich (przede wszystkim na obszarze niemieckojęzycznym i francuskojęzycznym, por. rozdział 2: *Nauczanie kultury i realiów w dydaktykach języków światowych*) oraz w polskich pracach neofilologicznych (rozdz. 3). Książka P. Gębala – germanisty, zajmującego się również nauczaniem JPJO – jest więc jednocześnie podsumowaniem osiągnięć **glottokulturoznawstwa polonistycznego** (to może być inna nazwa terminu: *dydaktyka kultury polskiej w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, lansowanego przez P. Gębala) oraz próbą odniesienia zarysowanych w nim teorii do badań i glottodydaktycznych teorii kulturowych wybranych języków światowych.

Kolejnym zasługującym na podkreślenie walorem pracy P. Gębala jest precyzyjnie (aciz pewnymi pominięciami, o których wspomnę za chwilę) przeprowadzona w rozdziale 6. analiza treści kulturowych podręczników do nauczania JPJO, opublikowanych w ostatnich trzydziestu latach, a także powstałych w ostatniej dekadzie programów nauczania kultury polskiej, przeznaczonych do realizacji w trakcie lekcji JPJO. Warte podkreślenia jest także to, że autor nie unika samodzielnych rozwiązań problemów pojawiających się w dydaktyce kultury polskiej w kształceniu cudzoziemców, proponując w rozdziale 7. autorski program nauczania kultury i realiów w ramach praktycznej nauki języka polskiego.

Należy także docenić konsekwencję P. Gębala w zakresie realizacji przyjętych przez niego w rozdziale 1. (*Kultura jako integralna część praktycznej nauki języka*) „dziesięciu założeń koncepcyjnych i dydaktycznych pracy”. Jak pisze autor: „Zamieszczonych tu dziesięć założeń tej publikacji jasno określa jej format merytoryczny i dydaktyczny. Założenia te zostały ułożone od ogólnych, dotyczących całych społeczeństw i ich kultur, przez zasady nauczania wszelkich kultur, do nauczania zasad kultury polskiej” (s. 18). Należą do nich: (1) uwzględnianie w nauczaniu JPJO globalizacji, specyfiki nauczania języka polskiego jako drugiego (obcego) oraz standardów europejskich; (2) przyjęcie terminu *dydaktyka kultury* „dla wszelkich działań dydaktycznych o charakterze kulturowo-realiopoznawczym” (s. 19); (3) uwzględnianie w nauczaniu JPJO metod i technik wypracowanych w glottodydaktykach światowych, czyli podejścia porównawczego; (4) przyjęcie tezy o konieczności nauczania kompetencji kulturowych razem z wiedzą o kulturze – zarówno wysokiej, jak i niskiej; przyjęcie kolejnych tez: o (5) konieczności integracji kultury z nauczaniem JPJO i (6) możliwości wykorzystywania technik wypracowanych w zakresie nauczania sprawności językowych oraz bardzo ważnej zasady (7), by nauczając kultury polskiej, udzielać odpowiedzi na pytania o cel, sposoby i środki nauczania kultury.

Bardzo wysoko oceniam przydatność tej książki – widzę ją jako podręcznik na specjalizacjach glottodydaktycznych oraz na studiach podyplomowych z zakresu nauczania JPJO, a być może również innych języków. Po książkę sięgną także badacze zagadnień kulturowych, jak też zainteresowani glottodydaktyką poloniści zagraniczni i krajowi. Czy jest bowiem możliwe nauczanie JPJO bez włączania do tego procesu elementów kultury? P. Gębala jest pewien, że to niemożliwe i podpowiada, *jakie* elementy kultury polskiej

i realiów polskich można włączać do dydaktyki JPJO, *jak* je włączać, *w jaki sposób* stopniować wiedzę kulturową na poszczególnych etapach nauczania oraz *jakie umiejętności i kompetencje* rozwija uczący się podczas realizacji danego programu.

Co prawda nie znalazłam w pracy P. Gębala informacji na temat tego, czy jego program autorski został w całości lub w części (np. na wybranym poziomie językowym) zrealizowany w praktyce, a tym samym poddany ocenie; jednak nawet wtedy, gdy uznamy go jedynie za ramę teoretyczną (opracowaną w sposób naukowy, z zastosowaniem m.in. badań ankietowych, co autor opisuje na s. 180–183), jest przedsięwzięciem ważnym i godnym odnotowania w historii glottokulturoznawstwa polonistycznego.

Za bardzo ciekawe i przydatne uznaję zastosowane w książce P. Gębala rozwiązania formalne, wynikające bezpośrednio z przyjętego jej formatu. Władysław T. Miodunka, redaktor serii „Metodyka Nauczania Języka Polskiego jako Obcego”, określił we wstępie pracę P. Gębala jako monografię, natomiast jej autor chce widzieć swoje dzieło jako „publikację o charakterze podręcznikowym” (s. 15). Oba stwierdzenia uważam za słuszne i sądzę, że książka P. Gębala jest jednocześnie monografią (szczegółowym, naukowym opracowaniem **ważnego zagadnienia, jakim jest nauczanie kultury w kształceniu polonistycznym cudzoziemców**) i podręcznikiem, akcentującym, które z zagadnień są ważne i dlaczego. Świetnie opracowana jest znajdująca się w każdym rozdziale pracy część **ZASTANÓW SIĘ! SPRÓBUJ**, w której **namawia się czytelników poszczególnych fragmentów** pracy do refleksji nad omówionymi zagadnieniami oraz stawia się im pytania i problemy do rozwiązania. Kolejnym ciekawym pomysłem są **POWIĄZANIA** – fragmenty rozdziałów, w których autor odsyła do teorii wiążących się z przedstawionymi wcześniej wątkami głównymi. Widać tu dużą orientację P. Gębala w zakresie badanego problemu, a przybliżenie różnorodnych zachodnioeuropejskich koncepcji z zakresu dydaktyki kultury w nauczaniu języków obcych jest bardzo ważne pod względem poznawczym; fragmenty ujęte pod nagłówkiem **POWIĄZANIA** zainspirują **choćby badaczy problemu do umiejscowienia własnych teorii i rozwiązań praktycznych wśród ważnych teorii światowych**.

Bardzo dobrym pomysłem są rozwiązania formalne zastosowane w końcowej części każdego z rozdziałów w części **AUTOEWALUACJA**. Czytelnicy będą mogli sprawdzić, czy są w stanie odtworzyć najważniejsze tezy przedstawione w danym rozdziale. W tabelach kończących każdy z rozdziałów zostały umieszczone kluczowe terminy i koncepcje oraz wymienieni autorzy ważnych prac. Warto także zauważyć, że najważniejsze prace i koncepcje polskie i zagraniczne autor dodatkowo dość szczegółowo omawia. W sumie w pracy P. Gębala znajdujemy przejrzysty przegląd większości kluczowych prac polskich, w których zajmowano się problemami nauczania kultury w kształceniu polonistycznym cudzoziemców. Jest to omówienie autorskie, a więc także krytyczne wobec części przywołanych prac lub tez, jednak pozostające w zgodzie z dziesięcioma zasadami, przyjętymi przez autora we wstępie pracy (co nie znaczy, że nie można z nimi polemizować).

Inaczej niż P. Gębał (s. 75), uważam, że termin P. Garncarka „przestrzeń kulturowa w nauczaniu JPJO” uzyskał już popularność (sama często go używam) i jest jednym z najbardziej poręcznych terminów, właśnie dzięki swojej otwartości. „Przestrzeń kulturowa” to termin, w którym mieszczą się tak działania dydaktyczne, jak i badania nad kulturą oraz zawartość kulturowa podręczników i programów; potencjalnie także wszelkie inne kierunki eksploracji kultury i działań kulturowych podejmowanych w ramach nauczania JPJO.

Opinia P. Gębała o tym, że do 2003 r. jedynie publikacje wychodzące spod pióra autorów związanych z ośrodkiem krakowskim kierowanym przez W. Miodunkę są w pełni komunikacyjne, zaś autorzy innych ośrodków realizują jedynie swoje prywatne wizje, „nie odwołując się do żadnych założeń glottodydaktycznych” (s. 103) jest zbyt daleko idąca. Sądzę, że znam większość podręczników do nauczania JPJO napisanych do 2003 r., w tym wiele książek, które wyszły spod pióra autorów krakowskich z UJ, a wśród nich są np. podręczniki napisane przez J. Pyzika czy S. Mędaka, które trudno nazwać komunikacyjnymi, podobnie jak np. książki Ewy Lipińskiej na poz. B1 *Z polskim na ty* czy *Kiedys wrócisz tu*, które w niewielkim tylko stopniu realizują ideę podejścia komunikacyjnego. Nawet jeśli autorzy spoza UJ nie tworzyli do roku 2003 r. podręczników komunikacyjnych, trudno ich podejrzewać, by nie odwoływali się do żadnych założeń glottodydaktycznych! Przywiązanie J. Kucharczyka, A. Dąbrowskiej i R. Łobodzińskiej do gramatyki funkcjonalnej też jest założeniem teoretycznym. Są też autorzy, tacy jak P. Lewiński, E. Bajor i E. Madej, którzy w swoich oryginalnych podręcznikach zaprezentowali całkiem nowe podejścia do nauczania języka i kultury.

Nie jest też prawdą, jak pisze P. Gębał na s. 124, że do tej pory analizę treści kulturowych podręczników do nauczania JPJO podjęto jedynie w pięciu pracach (szóstą miałyby być recenzowana publikacja). Autor pominął w swoim zestawieniu kilka co najmniej artykułów, w których takie treści analizowano, wyróżniając inne jeszcze podejścia od tych nazwanych przez niego w książce (były to m.in. prace A. Dąbrowskiej, A. Żurek, T. Piekota, G. Zarzeczno, G. Zarzyckiej). Analizy treści (w tym treści kulturowych) podręczników dawnych i współczesnych przedstawiono na konferencjach łódzkich z cyklu *Teksty i podteksty w nauczaniu języka polskiego jako drugiego* (2006 i 2008) oraz na konferencji *Kanon kulturowy w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, zorganizowanej przez warszawskie Polonicum w maju 2009 r. (wszystkie tomy pokonferencyjne zostały opublikowane, zanim pojawiła się na rynku książka P. Gębała).

W rozdziale 6. nie zostały wymienione wśród podręczników ważne prace: M. Kity *Wybieram gramatykę* oraz M. Kity i A. Skudrzykowej *Człowiek i jego świat w słowach i tekstach*. Są to podręczniki uzupełniające do nauki JPJO, napisane w duchu lingwistyki kulturowej. Znany i ceniony podręcznik Ewy Bajor i Elizy Madej *Wśród ludzi i ich spraw* został wymieniony, ale nie omówiony – a przecież zasługiwał na to dzięki zastosowaniu przez autorki podejścia uniwersalistycznego oraz międzykulturowego (promowanego przez P. Gębała). W tabeli na s. 162 nie odnotowano najnowszej publikacji lubelskiej – A. Butcher, H. Maliszewskiego i in., *Wokół Lublina*, 2010 – choć zamieszczono dwie podobne w charakterze prace zespołu wrocławskiego. W tej samej tabeli wśród materiałów pomocniczych prezentujących kulturę i realia polskie zostały wymieszane prace mieszczące się w różnych kategoriach; trudno porównywać wartość glottodydaktyczną prac np. L. Klos-Sokol czy L. Budrewicza, nieprzeznaczonych bezpośrednio do nauczania JPJO, z pracami pisanymi przez glottodydaktyków dla celów wyłącznie dydaktycznych.

P. Gębał zarzuca książce pod red. R. Cudaka i J. Tambor *Kultura polska. Silva rerum*, że „nie proponuje, niestety, żadnych rozwiązań dydaktycznych” (s. 164). Trzeba jednak zauważyć, że jest to zbiór esejów, po który z chęcią sięgną poloniści i slawiści (szczególnie pracujący za granicą) oraz glottodydaktycy polonistyczni z myślą o poszerzeniu własnej wiedzy, a nie typowy podręcznik, który ma być wykorzystywany wprost na lekcjach JPJO. W rozdziale 7. brakuje natomiast informacji o programach nauczania języka polskiego autorstwa Jerzego Kowalewskiego, przeznaczonych przede wszystkim dla osób

zza wschodniej granicy Polski. J. Kowalewski jest też autorem wydanych w ostatnich latach podręczników do nauczania JPJO, przeznaczonych na Wschód. Są to podręczniki zorientowane kulturowo, w recenzowanej monografii powinna się znaleźć choćby wzmianka o nich w bibliografii, jeśli nie krytyczne ich omówienie.

Uwagi, które przedstawiam, nie umniejszają wartości recenzowanej pracy. Są one raczej wyrazem niedosytu recenzentki, przewidującej, że *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze* będzie przez wiele lat służyła jako źródło wiedzy i inspiracji osobom zainteresowanym zorientowaną kulturowo glottodydaktyką polonistyczną. W związku z tym powinna być jak najbardziej kompletna, a wyrażane w niej opinie winny być, w miarę możliwości, wyważone (bo każdy autor ma przecież prawo do własnych ocen).

*Iwona Janowska**

40 koncepcji dobrych lekcji, red. A. Rabiej, H. Marczyńska, B. Zaręba, Universitas, Kraków 2011 (wydanie na płycie CD)

Konspekt lekcji jest podstawowym elementem profesjonalnego warsztatu pracy nauczyciela. Według *Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego*, jedną z umiejętności, jakie powinien posiadać każdy nowoczesny nauczyciel języków obcych jest właśnie umiejętność projektowania. Powinien on „umieć precyzyjnie planować – minuta po minucie – działania i prowadzić je w klasie według wcześniej przygotowanego konspektu [...]” (ESOKJ 2003: 123). Tak więc kwestią bezsporną jest konieczność wyposażenia uczących w tę właśnie umiejętność. Problem polega tylko na tym, że opracowania poświęcone problematyce planowania dydaktycznego są dość rzadkie. Tę lukę, przynajmniej częściowo, wypełnia praca pod redakcją Agnieszki Rabiej, Hanny Marczyńskiej i Beaty Zaręby pt. *40 koncepcji dobrych lekcji*.

Opracowanie to (wydane na płycie CD) jest nowością na dydaktycznym rynku wydawniczym i zasługuje na uwagę, choćby ze względu na to, że stanowi inicjatywę młodych ludzi, studentów studiów drugiego stopnia Uniwersytetu Jagiellońskiego o specjalności nauczanie JPJO, stojących u progu życia zawodowego. Jest również dowodem na to, że jego autorzy nie podchodzą do zawodu nauczyciela języka obcego w sposób intuicyjny, lecz ich działania są poprzedzone refleksją o charakterze metodycznym. Otrzymujemy zbiór bardzo bogato ilustrowanych konspektów lekcji JPJO. Do każdego z nich została opracowana karta pracy ucznia. Tu też zamieszczono nagrania audio, wykorzystane w proponowanych lekcjach.

Publikacja *40 koncepcji dobrych lekcji* ma bardzo przejrzystą budowę. Została podzielona na cztery części, odpowiadające czterem powszechnie różnionym sprawnościom językowym: rozumienie ze słuchu, rozumienie tekstu pisanego, wypowiedź ustna

* iwona.janowska@uj.edu.pl, Centrum Języka i Kultury Polskiej w Świecie, Wydział Polonistyki, Uniwersytet Jagielloński, ul. Grodzka 64, 31-044 Kraków.